

Ф.М. Сокиран

**СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ
ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ
НА ДОСУДОВОМУ СЛІДСТВІ**

МОНОГРАФІЯ

*За загальною редакцією
доктора юридичних наук,
професора, академіка АПН
В.Г. Гончаренка*

Київ — 2002

ББК Х629.9

С89

*Схвалено вченою радою Національної
академії внутрішніх справ України
(протокол № 12 від 30.10.2001р.)*

Рецензенти: **Коліда П.В.** — заступник Державного секретаря Міністерства внутрішніх справ України, начальник Головного слідчого управління, генерал-полковник міліції; **Кузьмічов В.С.** — доктор юридичних наук, професор, начальник кафедри криміналістики Національної академії внутрішніх справ України, **Ортинський В.Л.** — начальник УМВС України у Львівській області, генерал-майор міліції.

Сокиран Ф.М.

С89 Сучасні концепції психологічного впливу на досудовому слідстві: Монографія. — К.: НАВСУ — НВТ «Правник», 2002. — 172 с.

Монографія присвячена дослідженню взаємодії учасників правовідносин і психологічного впливу при проведенні слідчих дій, у якій на основі комплексного аналізу криміналістичних прийомів і засобів визначено напрямки і умови їх ефективного застосування у слідчій діяльності. Праця написана на великій емпіричній базі, що надає її висновкам наукову і практичну цінність.

Монографія розрахована на професорсько-викладацький склад, слухачів та студентів вищих юридичних навчальних закладів, а також на практичних працівників правоохоронних органів.

ББК Х629.9

© Ф.М. Сокиран, 2002

© НАВСУ — НВТ «Правник», 2002

Сучасні концепції психологічного впливу на досудовому слідстві

ВСТУП

У процесі юридичного регулювання відносин, що виникають у суспільстві у якості функціонального елемента відбувається безпосереднє або опосередковане спілкування людей, які так чи інакше поєднані цими відносинами і наділені певними правами та обов'язками. Є цілком очевидним, що на рівні спілкування будь-які юридичні відносини мають однакову психологічну природу, механізми вивчення яких є надзвичайно важливим для удосконалення правового регулювання в усіх сферах життя суспільства.

Діяльність юридичних органів і посадових осіб спрямована на захист права, має єдину психологічну природу і принципово однаковий комунікативний механізм. Психологічним атрибутом і юридичною умовою при цьому є спілкування, але кожного разу і в кожному окремому випадку воно неодмінно набуває вигляду взаємодії. Запроваджуючи цю тезу у сферу кримінального судочинства, у тому числі й у стадію досудового слідства, можна стверджувати, що процес розслідування як сукупність загальних та великої кількості окремих відносин передбачає спілкування учасників, а звідси — і їх вплив один на одного.

З першого погляду це питання в цілому могло б здатися звичайним, позбавленим будь-яких проблем, якщо уявити процес правового регулювання повністю регламентованим, а засоби дослідження результатів науково обґрунтованими і однозначними. І ще більшою мірою воно може здатися таким,

що не заслуговує на увагу, якщо не мати уявлення про практику одержання доказів, їх перевірку та оцінку органами дізнання, слідства і суду.

Але проблема взаємодії учасників правовідносин та психологічного впливу ще не вирішена як у теоретичному, так і у практичному розумінні. Аналізуючи правові норми, що регулюють досудове слідство, бачимо, що це питання не вирішено також і законодавцем. В юридичній літературі через це простежується термінологічна плутанина, існують полярні погляди стосовно того, що одна й та ж слідча дія в одних випадках оголошується вершиною тактичної майстерності, а в інших — ледь не караним грубим порушенням законності. Тому обов'язковою умовою розробки питань психологічного впливу на досудовому слідстві є визначення його як юридичного, так і загального поняття, як невідмінного атрибута будь-якого акту правового регулювання.

Психологічний вплив — це комплекс прийомів, що застосовуються у процесі передачі, опрацювання і використання інформації та викликають відповідну реакцію, яка дозволяє діагностувати психічний стан особи, контролювати хід думок, ставлення до фактів для зміни її поведінки.

Висловивши цю думку, співставимо її з існуючою практикою, що не викликає будь-яких заперечень щодо її правомірності, та нормами кримінально-процесуального закону, які регулюють правовідносини, що виникають у процесі проведення слідчих дій та досудового розслідування в цілому.

Тактичні прийоми проведення слідчих дій або окремі їх етапи насичені психологічними елементами, які визначаються як криміналістичні досить умовно, і лише тому, що тра-

диційно (і не без підстав) належать системі прийомів проведення слідчих дій, які розробляються і вивчаються криміналістикою. Наприклад, система прийомів допиту свідків пов'язана зі зміною розумових задач, відтворенням асоціативних зв'язків, збудженням у пам'яті стану афекту та емоцій, що сприяє, а іноді визначає можливість одержання адекватної вербальної доказової інформації, повністю належить галузі психологічних знань і лише у деяких випадках має криміналістичний характер, тобто стосується предметної галузі науки криміналістики. Ці прийоми, врешті-решт витримують криміналістичне та процесуально-доказове навантаження у межах криміналістичної тактики і кримінального судочинства. Але їх суть залишається психологічною, і виконати свою пізнавальну функцію зазначені прийоми та їх системи матимуть змогу лише в тому випадку, якщо будуть розроблятися на основі глибокого розуміння саме психологічних закономірностей з урахуванням юридичних цілей і задач. Такий же психологічний характер мають і системи та сукупності прийомів, що розробляються і застосовуються для виконання всіх інших слідчих судових дій та оперативно-розшукових заходів, особливо для допиту потерпілих, підозрюваних, обвинувачених і, зокрема тих, які страждають на сенсорну недостатність, малолітніх та неповнолітніх, розумово відсталих, осіб похилого віку та для обшуку, пред'явлення для візнання, проведення слідчого експерименту з метою визначення здатності та особливостей нормального функціонування органів чуття.

Зважаючи на викладене вище, робимо висновок, що тактика проведення слідчих дій, наукові розробки, виконані фа-